

DEMOKRASİNİN TEMEL İLKELERİ VE MODERN DEMOKRASİ KURAMLARI

BASIC PRINCIPLES OF DEMOCRACY AND MODERN DEMOCRACY THEORIES

Yrd. Doç. Dr. Nesrin DEMİR, Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ndemir@pau.edu.tr,
nesrinturhan@yahoo.com

ÖZET

Genel olarak bakıldığında, halkın yönetimi anlamına gelen demokrasinin tarih boyunca farklı toplumlar tarafından farklı uygulamalarla bugüne geldiği görülür. Toplumlar, demokrasiyi kendi sosyo-ekonomik, politik ve hukuksal yapılarına göre farklı bir biçimde yaşamışlardır. Demokrasi, klasik Yunan döneminden bugüne değin, farklı bakış açılarından irdelenmiş ve ancak 20yy'da itibar görmeye başlamıştır. Bugün, saygın bir yere sahip olan demokrasi, bir siyasal rejim olarak insan haklarının gerçekleştiği düzeni temsil etmektedir. Demokrasinin temel ilkeleri olan; özgürlük ve eşitlik, siyasal temsil, siyasal katılım ve haklar demokrasinin hiçbir zaman prosedürlere ya da kurumlara indirgenemez olma özelliğini ortaya koymaktadır. Demokrasi realist demokrasi kuramlarında yer aldığı gibi, yani demokratik olarak kabul edilen mevcut yönetim biçimlerinin ortak özellikleri olan asgari usul şartlarına göre değerlendirildiği takdirde demokrasi kavramı yeterince anlaşılmamış olur. Çünkü sıradan bir demokrasi bu şartlardan çok daha fazla niteliklere sahiptir.

20yy'dan önce ortaya çıkan modern demokrasi kuramlarının öncülleri bugüne kadar tartışılan klasik demokrasi kuramlarıdır. Gelişmiş demokrasi bakış açısından incelendiğinde bu kuramların kendine özgü belli kısıtlamaları olduğu göze çarpmaktadır. Modern demokrasi kuramları bu eksikliği ortaya koymakla birlikte kuramlar karşılaştırıldığında bunlarında zayıf ve güçlü yönleri ortaya çıkmaktadır. Bugün genel kabul gören ve gerek siyasi gerek akademik ve gerekse sosyal platformlarda sık sık tartışılan demokrasi kavramı yaygın bir şekilde sorun çözücü olarak bakılmaktadır. Diğer taraftan tüm yönleri ile alındığında sorun üretici yanı da gözlemlenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi Kuramları, Özgürlük, Eşitlik

ABSTRACT

Democracy, which means the rule of the people, has evolved by means of different applications in different societies throughout history up to the present day. Societies have lived democracy variously according to their socio-economic, political and judicial structures. Democracy has been evaluated differently from a variety of viewpoints since the time of the ancient Greeks and has gained respectability only in the twentieth century. Having achieved a supreme position as a way of governance today, democracy represents the political regime where human rights are fully recognized. The basic principles of democracy, which are liberty, equality, political representation and the recognition of rights, manifest the fact that democracy cannot be reduced to the mere existence of procedures or institutions. The concept of democracy cannot be grasped correctly if evaluation is made only by taking into account the elements that take place in realist democracy theories, i.e., by looking at the minimum procedural requirements that may be common qualities of some already existing administrative units designated as democratic. Even a moderately successful democracy should involve many other qualities than the existence of these procedural conditions.

The pioneers of the modern democracy theories that emerged before the twentieth century are the classical democracy theories that have been discussed until the present day. When analyzed from the perspective of a more advanced democracy idea, it is easy to observe that these theories have some limitations specific to them. While the current democracy theories reveal the shortcomings of the previous ones, a comparative study reflects the failures and strengths of the said theories. The general assumption over the concept of democracy which enjoys wide acceptance and is often disputed at political, academic or social platforms today is to solve problem. Whereas, if conceived with all its aspects, democracy can also be responsible for the creation of various problems.

Key Words: Democracy theories, Freedom, Equality

1. GİRİŞ

Demokrasi kavramı, tarih boyunca çeşitli tanımlamalarla ifade edilmiştir. Bunun nedenini, her toplumun demokrasiyi kendi sosyo-ekonomik, politik ve hukuksal yapısının farklılığında aramak gerekmektedir.

Demokrasinin pek çok tipi mevcuttur. Buna göre birçok demokrasi kuramı ortaya çıkmıştır. Bunların farklı uygulamaları, aynı şekilde çeşitlilik gösteren pek çok etki yaratmaktadır. Dolayısıyla demokrasinin aldığı kendine özgü biçim, hem bir ülkenin sosyo-ekonomik şartlarına, hem de yerleşik devlet yapısı ve siyasi uygulamalarına bağlıdır. Bugün genel kabul gören demokratik yönetim biçiminin itibar kazanması çok uzun yıllar almıştır.

Demokrasi tipi ne olursa olsun olmazsa olmaz ilkelerinin varlığı bilinmekle birlikte bu kavramın ideal anlamda ya da normatif teoriler olarak da adlandırılan ve sözcük anlamından hareketle tanımlanan yani olması gereken, teorilerin yanında modern kuramlar yer almaktadır. Amprik veya “realist” kuramlar günümüzde modern kuramlar olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı hangi demokrasi biçiminden söz edilirse edilsin demokrasinin genel ilkelerine değindikten sonra modern demokrasi kuramlarından en öne çıkan kuramlar arasındaki farklılıkları incelemektir. Bu çalışma, iki genel başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta Demokrasinin temel ilkelerine yer verildikten sonra, ikinci başlıkta modern demokrasi kuramları incelenmiştir.

2. DEMOKRASİ KAVRAMI VE TEMEL İLKELERİ

Demokrasi Yunan kökenli özel bir ifade olup Yunanca’da halk, halk kitlesi veya tam yurttaşlık anlamında bir kelime olan “demos” ile egemen olmak veya “iktidar kullanmak gibi anlamlara gelen “kratein” sözcüklerinden oluşmaktadır (Schmidt, 2002:13).

Demokrasi bu biçimiyle halkın yönetimi anlamına gelmektedir. Demokrasinin pek çok tipi mevcuttur. Bunların farklı uygulamaları, aynı şekilde çeşitlilik gösteren pek çok etki yaratmaktadır. Dolayısıyla demokrasinin aldığı kendine özgü biçim, hem bir ülkenin sosyo-ekonomik şartla Demokrasinin tanımı konusunda ise genel olarak iki değişik demokrasi kuramından söz edilebilir. Bunlardan biri normatif, diğeri ise “amprik” veya “realist” demokrasi kuramlarıdır. Normatif demokrasi kuramı, demokrasiyi sözlük anlamından hareket ederek tanımlar. Normatif demokrasi kuramlarının yönelimi (Schmidt:21) bir ideali, bir olması gerekeni yansıtır. Bu anlamda bir rejimin demokratik olabilmesi için, halkın eğilimlerine tam olarak uyması gerekir. Böyle bir yönetim hiçbir zaman olmamıştır ve belki de hiç olmayacaktır (Erdoğan,1999:205). Ancak Demokrasi, her zaman bir yönetim şekli anlamına gelmeyebilir; Örneğin, Alexis de Tocqueville’nin “ Democracy in America” adlı ünlü eserinde olduğu gibi, tamamen bir topluma uygulanabilen bir terim olabilir.

Sartori’e göre demokrasi ideali, demokrasi gerçeğini, olgusunu tanımlamaz veya tam tersi söylenecek olursa, gerçek demokrasi ile ideal demokrasi bir ve aynı şey değildir. Demokrasi, onun idealleri ile gerçeği arasındaki etkileşimden, olanla olması gerekenin çelişmesinden doğar, ve bunlar tarafından şekillendirilir. Çünkü olanla olması gereken birbiriyle hiç birleşmeyen iki paralel yolda ilerlemezler. Tam tersine, birbirleriyle sürekli karşı ve çatışır. Aralarındaki ilişkinin doğası kavranamazsa, olanla olması gerekenin ayırımından sağlanacak yarar giderek azalır (Sartori,1993:9).

Realist demokrasi kuramları, ideal anlamda demokrasiyi değil, demokratik olarak kabul edilen mevcut yönetim biçimlerinin ortak özelliklerinin neler olduğunu ortaya koymaya çalışır.

Bu tür demokratik rejimlerin özelliği, tam bir demokratik duyarlılık değil, nispeten çokça bir yurttaş grubunun uzun bir zaman boyunca arzularına cevap verebilmesidir (Özbudun,1988:65).

Modern demokrasinin tanımı konusunda Robert Dahl demokrasinin (yada onun tabiriyle “poliarşi”) varlığı için “asgari usul” şartlar adını verdiği yaygın bir şekilde kabul gören yedi şart belirlemiştir. Bunlar (Diamond ve Plattner,1995:72-73):

- Devlet politikası hakkındaki hükümet kararları üzerindeki kontrol yetkisi anayasal olarak seçilmiş organlarda toplanmalıdır.
- Seçilmiş organlar, baskının nispeten nadir olarak görüldüğü, sık sık yapılan ve dürüstçe idare edilen seçimlerle işbaşına gelmelidir.
- Pratik olarak bütün yetişkinler hükümetteki seçimle belirlenen organlara seçilebilme olanağına sahip olmalıdır.
- Vatandaşların geniş tanımlanmış siyasi meselelerle ilgili ciddi cezaların tehdidi olmaksızın kendilerini ifade edebilme olanakları olmalıdır.
- Vatandaşlar alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma imkanlarına sahip olmalıdırlar. Bundan da öte, alternatif haber kaynakları varolmalı ve bunlar kanunlar tarafından korunmalıdır.
- Pratik olarak bütün yetişkinler organların seçiminde oy hakkına sahip olmalıdırlar.
- Vatandaşlar aynı zamanda bağımsız siyasal partileri ve çıkar guruplarını içine alan nispeten bağımsız kuruluş ve organizasyonları şekillendirebilme hakkına sahip olmalıdır.

Bu teoriden yola çıkarak demokratik yönetim biçimi şu özelliklerle karakterize edilip tanımlanabilir; Demokrasi, genel, özgür, eşit seçim hakkı, partiler arası rekabet, tüm yurttaşlar için sağlıklı bilgi edinme, düşünce, muhalefet ve koalisyon özgürlüğü, oy hakkı sayesinde yöneticilerin düzenli olarak seçimle gelme, seçimle gitme imkânına sahip olduğu bir yönetim biçimidir (Schmidt:21). Demokrasi kavramına siyaset felsefesi açısından bakıldığında şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Özgürlük idesine^{*} ağırlık verip, eşitliği ancak hukuksal eşitlikle sınırlamak gerektiğini söyleyen liberal siyaset felsefesi yanında hukuksal eşitliğinin yanı sıra ekonomik eşitlik idesine ağırlık verip özgürlüğü “ortaklaşa sahip olunan hakların en çok sayıda artışı” olarak tanımlayan bir sosyalist siyaset felsefesi bulunmaktadır (Kempski,1993:492).

Habermas’a göre; demokratik yönetim bürokratik modern devletin yalnızca “hukukun üstünlüğü” ilkesi yoluyla denetlenmesi anlamına gelmemelidir. Aynı zamanda, alttan denetimi sağlayan ve karar alma süreçlerine katılımı gerçekleştirecek bir “kamusal iletişim mekanının” varlığı da devlet ve toplum arasında kurulacak demokratik bir yönetim için gerekli olan bir koşuldur. Başka

* İde sözcüğü idea sözcüğünden gelmektedir. İdea sözcüğü düşünce, parça, unsur anlamlarına da gelmektedir (Bolay, 1990:109).

bir ifadeyle, rasyonel, yasal otoriteyi yaşama geçiren modern devlet iktidarının meşruluğu yalnızca yasalarla değil aynı zamanda diyalog ve iletişime dayalı bir rasyonellik çerçevesi üzerine kurulmuş normatif ilkeler yoluyla da değerlendirilmelidir. Liberal demokratik yönetim anlayışının meşruluk krizi de bu anlamda kendisinin “hukukun üstünlüğü” ilkesiyle sınırlı hareket tarzından kaynaklanır. Demokratik sürecin gerçek anlamda gelişebilmesi için devlet halkı “manevi- sosyal ve siyasi açıdan- nispi ölçülerde bir grup olarak kendisine neyin ait olduğunu hukuksal bir çerçevede ifade etme olanağına sahip olmalıdır” (Habermas, 2002:24).

Demokrasi kavramının temel hedefleri ise, demokrasi tanımında açık bir şekilde yer aldığı gibi başta özgürlük ve eşitlik olmak üzere siyasal temsil, siyasal katılım ve haklardır.

2.1.Özgürlük ve Eşitlik

Demokrasinin ilk ögesi ve ortak değeri olan özgürlük bir ülkede demokrasinin bulunup bulunmadığının temel göstergelerinden birisidir. Özgürlükten amaç, herkesin her zaman ve her yerde dilediğini yapabilmesi değildir. Kuşkusuz demokrasilerde özgürlükten amaç; herkesin anayasal ve yasal sınırlar içinde kalmak koşuluyla başkalarının özgürlüğünü engellemeden istediğini yapabilmesidir. Bu bağlamda eğitim, çalışma, sağlığını koruma, yaşam, haberleşme, hak arama vb. özgürlükler yanı sıra demokrasiler için en vazgeçilmez olan düşünce özgürlüğünden söz edilebilir. Özgür düşünceye sınır getiren toplumlarda demokrasiden söz edilemez. Daha açık bir deyişle, demokrasi ile yönetilen toplumlarda her türlü düşünce savunulabilir ve herhangi bir düşünceyi savunanlar o düşünceler doğrultusunda örgütlenebilir. Düşünce özgürlüğü ve bu alandaki örgütlenmelere sınırlamalar getirildiği zaman demokrasiler ciddi bir biçimde zarar görmüş olur.

Demokrasinin odağında hak ve özgürlüklerle donatılmış baskılardan arınmış özgür birey vardır. Her şey bu odağa göre konumlanır. Kurumların, örgütlerin, yöntemlerin, tekniklerin bütünü olan demokrasi özerklik anlamında bir değer olarak algılanan özgürlük üzerine oturtulmuştur (Selçuk,1999:23).

Sonuçta her türlü düşünce sınırsız ve kısıtlamasız olarak söylenebilir, yazılabilir ve örgütlenebilirse meşru ortamlarda ve toplumsal platformlarda düşüncelerin ve fikirlerin tartışılması sonucu toplum için en yararlı olanın ortaya çıkması ve o düşünce doğrultusundaki bir yönetim modelinin benimsenmesi mümkün hale gelebilir.

Demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından birisi de eşitliktir. Tıpkı özgürlükte olduğu gibi eşitlikten amaç da herkesin her yönden eşitliği değildir. Burada söz edilen eşitlik, devletin dolayısıyla siyasi iktidarın vatandaşlara götürdüğü hizmetlerde, yasalar önünde vatandaşların eşitliğidir. Daha açık bir ifade ile, devlet vatandaşlara hizmet götürürken ya da yasalar vatandaşlara uygulanırken vatandaşlar arasında dil, din, ırk, felsefi inanç, eğitim, yaş, cinsiyet, siyasi ve

ideolojik görüş farkı gözetmeden herkese eşit olarak uygulanmasıdır. Ancak bu sadece yasal eşitlik anlamına gelmektedir.

Kapitalist toplum yapısında sanayi devrimi ile başlayan gelişmeler özgürlük-eşitlik anlayışına köklü eleştiriler getirmiştir. Toplumda kaynak dağılımı toplumsal sınıf ve kümeler arasında eşitsiz bir biçimde dağılıyorsa o toplumdaki bütün kişileri eşit ve özgür saymak pek gerçekçi olmayacaktır. Toplumsal-ekonomik eşitsizlikler 19.yy.'ın ilk çeyreğinden itibaren sanayileşmiş kapitalist toplumlarda büyük, köklü, toplumsal gerilimlere ve çatışmalara yol açmıştır (Şaylan,1981:109). Bu gelişmeler doğrultusunda kapitalist toplumlarda özgürlük ve eşitlik kavramlarının yeniden yorumlanması gereği ortaya çıkmıştır. Bu kavramlar soyut ve statik içerikli olmaktan çıkarılıp somut ve dinamik hale getirilmeye başlanmıştır. Bilindiği gibi 20.yy.'ın ortalarına doğru devletin özgürleştirme işlevini üzerine alması sonucu bu işlevler (işsizlere iş bulma, geniş yığınlar için eğitim, sağlık, kültürel olanak sağlama, toplumsal güvenceler oluşturma, çalışanlara grev hakkı, toplu sözleşme vb.) salt bir kamu görevi olmaktan çıkıp temel hak ve özgürlükler haline gelmeye başlamıştır (Şaylan:110).

Tarihsel olarak bakıldığında, ekonomik yönden iktidarı ele geçiren burjuva sınıfının siyasal ve toplumsal iktidar için mücadele ederken savunduğu temel ilke eşitlik olmuş ve bu ilke daha sonra klasik demokrasinin temel niteliklerinden biri haline gelmiştir. Önemli olan, toplumda ekonomik eşitsizlik nedeniyle özgürlüklerini kullanamayan kesimle her türlü olanağa sahip olan varlıklı kesimlerin arasındaki dengeli korumaktır. Bu ölçü tutturulabildiği ölçüde demokrasi sağlıklı olarak işler. Aksi halde bu ölçü ne kadar çok denge dışına çıkarsa demokratik yönetim o ölçüde düzgün işlemez.

2.2.Siyasal Temsil

Siyasal temsil kavramı da, demokrasi için en gerekli unsurlardan biridir. Temsil kavramının siyasal alana uygulanması sonucu millet "temsil olunan kişi", halkın seçtiği kişiler de "temsilci" olarak kabul edilmiştir (Gözler, 2001:117).

Demokraside, siyasal temsilden amaç ülkeyi yönetmek için siyasi iktidarı ele geçirme yarışına her türlü düşünce ve ideolojinin kısıtlanmaksızın örgütlenerek katılabilmesi ve her türlü düşüncenin ve tüm toplumsal katmanların parlamentoda (meclislerde) ve demokratik platformlarda temsil edilebilmesi, seslerini duyurabilmesi, hak ve çıkarlarını savunabilmesidir. Bu da toplumda örgütlenme, düşünce, basın-yayın vb. temel özgürlüklerin bulunmasıyla mümkündür. Aksi halde siyasi iktidar yarışına belirli siyasi ve ideolojik görüşlerin, örgütlerin girdiği, dolayısıyla belirli kesimlerin yönetimde seslerini duyurdukları ve temsil edildikleri yönetim biçimlerinde, çoğulculuktan dahası demokrasiden bile söz edilemez.

2.3.Siyasal Katılım

Katılımcılık olgusu da bilindiği gibi demokrasi ilkelerinden birisidir. Bu da halkın kendini yönetecek kişileri seçtikten sonra, siyasi iktidarların özellikle uygulama kararlarına örgütleri aracılığıyla zaman zaman katılabilmesi, o kararları etkileyebilmesi, gerektiğinde de değiştirebilme ilkesidir.

Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde uygulama alanı bulan katılımcılıkta, tüm toplumsal katmanlar, her türlü meslek grupları ve çalışanlar, değişik düzeylerde ve boyutlarda örgütlenme hakkına sahiptirler. Örgütler, kendi aralarında birleşip önce federasyon sonra konfederasyonlar oluşturarak büyük ölçekli ve oldukça çok üyeye sahip örgütlere dönüşebilmektedir. Yüzbinlerce hatta belki milyonlarca üyeye sahip büyük ölçekli örgütler hem kendi hem de toplumsal sorunlarda, varlıklarını hissettirip siyasi iktidar üzerinde baskı oluşturabilmekte ve bu örgütlerin aldığı kararlara siyasi iktidarlar kolay kolay karşı koyamazlar (Tanilli, 1990:37-38). Böylesi bir yapıya ulaşmış örgütteki üyelerin aynı zamanda seçmen olduğu düşünülürse, ayrıca bu üyelerin etkilediği kişilerin oluşturduğu sayı göz önüne alındığında bu kitlesele örgütlerin siyasi iktidarları bile değiştirebilecek güce erişebileceğini söylemek mümkündür.

2.4.Haklar

Hak kavramı, temel hak ve özgürlükler alanında özgürlük; “insan hakları”, “kamu özgürlüğü”, “kişi hakları”, “vatandaş hakları”, “temel haklar”, “anayasal haklar” gibi değişik terimler kullanılmaktadır. Hak özgürlüğün somutlaştırılmış biçimidir (Gözler:146-147).

Demokrasinin tanımında kullanılan, temel kamu haklarının tanınıp güvence altına alınmış olması, bu kavramın ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Demokratik bir düzende siyasi makamları belirlemek için yapılan seçimlerin bir anlam ifade edebilmesi için, temel hak ve özgürlüklerin tanınmış ve korunmuş olması gerekir. Bu haklar; düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü, konuşma, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma vb. haklardır.

Bu alandaki en kapsamlı kavram insan haklarıdır. “İnsan hakları”; ırk, din, dil ayırımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği haklardır. Bu haklardan yararlanmak bakımından vatandaş ve yabancı arasında fark olmamalıdır. Kamu özgürlükleri ise, insan haklarının devlet tarafından tanınmış ve pozitif hukuka girmiş bölümünü ifade eder. Yani kamu özgürlükleri, anayasa ve kanunlar tarafından düzenlenmiş, sınırları belirlenmiş ve böylece kişilerin onları pratik olarak kullanmalarına olanak sağlanmıştır (Gözler:197).

Hak ve özgürlükler konusunda çeşitli anlayış ve sınıflandırmalar mevcuttur. Ayrıca temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasına ilişkin farklı sistemler olduğu gibi sınırlandırılmasında da çeşitli kurallar bulunmaktadır. Bunun dışında kişi

haklarının devlet içinde korunması da söz konusu iken uluslararası alanda buna ilişkin sistemler mevcuttur.

3. DEMOKRASI KURAMLARI

Demokrasi kavramının çeşitli tanımları olduğu bunun nedeninin de, tanımlandığı çağın sosyal, hukuksal ve siyasal yapısından kaynaklandığı belirtilmiştir. Dolayısıyla sadece bir demokrasi kuramından söz etmek, demokrasiyi anlamak için yetersiz kalmakta ve bu açıdan bir çok demokrasi kuramından söz etmek mümkün olmaktadır. Genel olarak bakıldığında, Demokrasi kuramları farklı demokrasi tipleri ve bunların, gerek yapı gerekse işlevsel açıdan toplumsal grupları bir araya getirmeyi sağlama yeteneği ile siyasal sorunları çözmeye başarısına göre sınıflandırılabilir. Çeşitli toplumlar, kesimler için demokratik başarı göstergesi, sistemin bu gruplara kazandırdığı iktidar paylaşımı ve yönetim gücüyle paralel olduğunu söylemek yerinde olur. Bu çalışmada en önemli sayılabilecek beş demokrasi kuramı üzerinde durulacaktır.

3.1.Liberal Demokrasi Kuramı

Demokrasi ile yakından ilgili kavramlardan biri de liberalizmdir. Bu ilgi, demokrasi ve liberalizmin aynı dönemde gelişmesinden de kaynaklanmaktadır. Demokraside, insanların ne istediği ve iktidarın ne yaptığının önemli olduğu ve yönetimin kişilerin isteğini yerine getiren bir araç olduğu varsayılırsa, Liberalizmde ise, birey olarak kişinin isteklerinin yerine getirilmesi ve bireyin düşünce ve eylem özgürlüğüne ilişkin mümkün olan en geniş alanda yeterli bir güvence sağlama arayışı bulunmaktadır.

Bu iki olgu arasında farkı, Alan Wolf şu şekilde ele almaktadır; liberalizm serbest piyasa ekonomisinin tüm koşullarıyla birlikte oluşturulması, korunması ve geliştirilmesini amaçlayan bir ideoloji iken, demokrasi sosyal eşitlik ve siyasal katılma ideallerini içeren bir siyasal ideal olarak değerlendirilmiştir. Wolf, liberal demokrasinin zor yanının, liberalizmin demokrasinin mantığını, demokrasinin de liberalizmin mantığını reddetmesinden ancak hiçbirinin öteki olmadan var olamamasından kaynaklandığını belirtmektedir (Mouffe,1992:67-68). Demokrasi, vatandaşların, toplumun, dolayısıyla kendilerinin yönetime katılmasına dayanmakta ve esas olarak toplumun nasıl yönetileceği ile kararların alınma biçimi üzerinde dururken, liberal yaklaşım, ise birey ile devlet arasında olması gereken ilişki üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak liberalizm ile demokrasi arasında bir sınır çizilmesi çoğu kez mümkün olmamaktadır. Ama nihai anlamda demokrasi katılma yanında özgürlük ve eşitlik esasına ve bireye dayandığından otoriter bir yönetimle uyum gösteremeyecektir. Yine demokraside bireyin ve özgürlüğün korunması esas olduğundan çoğunluğun istemesi ve desteklemesi halinde bile diğerlerinin haklarına dokunulmayacaktır. Dolayısıyla demokrasi, hiçbir halde sınırsız ve keyfi bir iktidar kullanımı ile uyum göstermemektedir.

Tarihe bakıldığında, liberalizm ile demokrasi kavramının aynı olmamasına karşın, bugünün demokratik ülkelerinin liberal demokratik sistemler olduğu ve liberal demokrasilerin ikisinin bir birleşimi görüntüsü verdiği görülmektedir.

Liberal demokrasi, bilindiği gibi, belirli tarihsel koşulların bir ürünü olarak ortaya çıkmış ve Liberalizmin ilkelerine uygun bir gelişme göstermiştir. Liberal demokrasinin doğuşunda tanrısal kökenli egemenlik anlayışının yerini halkın egemenliği anlayışının alması da etken olmuştur. Egemenlik anlayışındaki bu değişiklik ise, büyük ölçüde laikliğin yerleşmesiyle ve kilisenin etkisinin azalmasıyla gerçekleşmiştir.

Liberalizmin en önemli kuramcılarında biri John Stuart Mill'dir. Mill'in demokrasi öğretisi, ondan çok etkilendiği Tocqueville'in demokrasi kuramıyla ilgili eserine dayanır. Mill en iyi yönetim şekli konusunda, John Locke tarafından ortaya atılan ve özellikle Montesquieu tarafından geliştirilen "ılımlı demokrasi" geleneğine dayanır. Mill'e göre en iyi yönetim, yönetenin karakterinin ve kaderinin iyileştirilmesini sağlayan ve aynı zamanda bir topluluğun üyesinin erdem ve istidadından optimal olarak yararlanan ve geliştiren yöntemdir. Bu iki ölçütü en iyi kamusal işler konusunda karar ve irade oluşumu ile ilgili bağımsız fikir sahibi olan vatandaşların mümkün olduğunca çok geniş katılımı sağlayan bir yönetim sistemi gerçekleştirebilir. Siyasal katılma ve liyakat Mill'in ideal devletinin anahtar kavramlarıdır. Mill, halk egemenliğinden temsile dayanan egemenliği anlamaktadır. Ona göre temsil vazgeçilmezdir (Schmidt:92-93).

John Stuart Mill 1873 yılında yazdığı Otobiyoğrafi'sinde "Popüler anayasanın en iyi biçimi" ifadesiyle ideal temsili yönetime ilişkin görüşlerinin temel özelliklerini şu şekilde belirtmiştir (Ebenstein, 2001:307-313):

- Bir temsili yönetimin başarılı olabilmesi için, belli toplumsal şartlar gereklidir. Herşeyden önce halkın, kamusal işler konusunda, tartışmaya hazır ve istekli olması gerekir.
- Kamu yararını koruma konusunda çıkar çatışması bakımından birbirine karşıt olan toplumsal sınıfların ve onların temsilcilerinin işbirliği içinde olması gerekir.
- Yanlış demokrasi ile mücadele edilmeli ve "doğru" demokrasi desteklenmelidir. "Mill'e göre "yanlış demokrasi" azınlıkların olgusal olarak vatandaşlık haklarından, yani seçme haklarından mahrum bırakıldıkları, ayrıcalıklara tanınan bir yönetim sistemidir.
- Otorite yürütmede yoğunlaşmalıdır. Mill'e göre genel kural olarak otorite ve kararların sorumluluğu bölünmemelidir.

John Stuart Mill'in, en iyi yönetim şekli konusundaki siyasal anlayışında, bir yandan modern demokrasiye doğru gelişme için açık görünen ve diğer yandan çoğunluğun tiranlığına karşı, aynı şekilde vatandaşların yanlış bilgilendirilmesine ve gelişmesini engellemeye karşı önlemler alan bir düzen için reformlar tavsiye ettiği görülmektedir.

Liberal demokrasi kuramında temel öge, yönetime sadece çoğunluğun sahip olmaması azınlıkta olanların da yönetimin keyfiliklerine karşı korunmasıdır. Aksi durumda, çoğunluğun temsiline dayalı bir yönetim, çoğunluk diktasına dönüşebilir.

3.2.Sosyal Demokrasi Kuramı

Sosyal Demokrasi Kuramında, diğer kuramlardan daha farklı bir demokrasi anlayışı hakimdir. Bu kurama göre demokrasinin görevi, siyasal demokrasiyi topluma yaymak ve eşitliği sağlamak için de yönetimi kontrol etmektir. Bu kuramın temsilcileri, kamusal kurumlar çerçevesinde var olan hukuk ve özgürlükten memnun değillerdir. Onlara göre, ancak siyasal demokrasi ile daha fazlasına sahip olunabilir.

Sosyal Demokrasi Kuramına göre; siyasal hak ve ödevlerin, toplumsal ve ekonomik kurumlara ve ekonomik süreçlere yaygınlaştırılmasıyla öncelikle sosyal ve ekonomik demokrasi, daha sonra da hukuki hakların tanzimi ve genişletilmesiyle sosyal uygulamalarda sosyal devlet demokrasisi mümkün hale gelir. Ayrıca toplumda ve ekonomide çıkarların özerk ve demokratik olarak örgütlenmesi de gerekir. Tüm bunlar güvenceye alınırsa ancak o zaman yönetimin ekonomik ve toplumsal bakımdan zayıf olan vatandaşların üzerindeki despotik baskılarına engel olunabilir (Schmidt:155).

Bu kuramın öncüllerinden biri olan Eduard Bernstein'nin 1899 yılında yaptığı "Sosyalizmin Şartları ve Sosyal Demokrasinin Ödevleri" adlı çalışmasında şunlar görülür; Bernstein'e göre demokrasi hem amaç hem de araçtır; demokrasi, sosyalizmin mücadele aracıdır ve sosyalizmi gerçekleştirme şeklidir. Bernstein demokrasiyi sadece bir yönetim şekli değil, aynı zamanda eşit katılım hakkına sahip olma ölçütleriyle ilgili toplumsal örgütlerin yönetici fikri olarak görmüştür (Schmidt:160).

3.3.Katılımcı Demokrasi Kuramı

Katılımcı Demokrasi Kuramında; halkın, toplumsal ve ekonomik alanda, katılımının mümkün olduğunca yüksek bir orana ulaşmasına önem verilir. Katılımcı Demokrasi Kuramı, oy kullanma hakkına sahip olan kişilerin oranını genişletmek ve oy verenlerin kendilerini ilgilendiren konularda söz hakkı, irade oluşturma ve karar vermeye katılımı yaygınlaştırmak ve yoğunlaştırmak eğilimindedir. Bu anlayışa göre, özel alan, kamusal alan, eğitimin içinde yer alan kesimini de içine alan toplumsal alanların katılım olanaklarının en üst düzeye çıkması gerekmektedir.

Katılımcı Demokrasi Kuramı temsilcilerinden B.Barber liberal temsili demokrasininin, esas itibarıyla vatandaşın katılımsızlığını ve yabancılaşmasını getiren ve demokrasiyi içten tahrip eden cılız bir demokrasi olduğunu öne sürer. Robert Dahl ise katılımcı demokrasiyi, onun sadece siyasetin ve ekonominin

artan uluslararasılaşması ve küreselleşmesiyle ortaya çıkan demokratik olmayan düzene karşı bir denge unsuru olduğunu ileri sürerek temellendirmektedir. Çünkü, uluslararası veya ulusüstü örgütler, küresel sorunların çözümlenmesinde demokrasi eksikliği nedeniyle bu sorunları demokratik düzenin talepleri ile çatışarak ulusal devlet alanına taşırlar (Schmidt: 165). Cruickshak ise, gelişen teknoloji imkanları ile katılımcı demokrasiyi daha etkin kılacak "e-dilekçe" yönteminin işlevselliğinden söz etmiştir. Bu yöntemi önermesindeki en önemli neden olarak, halkın yönetime doğrudan katılımının en kolay ve etkin bir yolu olduğunu ifade etmektedir. Bu yöntem ile, temsili demokrasi ile doğrudan demokrasi arasında halkın daha aktif hale gelebileceğinden söz etmektedir (Gruickshank:2009).

Katılımcı Demokrasi Kuramı da diğer kuramlar gibi çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler, yurttaş yetkinliğinin abartılması, genişlemeci bir demokrasi anlayışı; yani siyasal sisteme karşı baş edilemeyecek boyutta katılım ve talep üretilmesidir. Bu durumun, siyasal düzenin istikrarını bozmaya neden olabileceği üzerinde durulmuştur.

3.4.Eleştirel Demokrasi Kuramı

Eleştirel Demokrasi Kuramı ilk olarak, bireysel tercihlerin grup kararlarına veya kolektif kararlara dönüşüm sorunuyla ilgilidir. İkinci olarak da bu kuram siyaset kuramı ve anayasa sosyolojisinin kapitalizm ve demokrasi eleştirisine dayanır. Bireysel önceliklerin kolektif kararlara dönüşümü konusunda şunlar söylenebilir; bireysel önceliklerin tahrif edilmeksizin grupların kararlarına veya kolektif kararlara dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği sorusu gündeme gelmektedir. Asgari talepleri demokratik mekanizmalara yaklaştıracak ve aynı zamanda itirazla karşılaşmayacak ortak kararlar ve karar tekniklerinin zor olması, ayrıca siyasette istikrarlı çoğunluk oluşturma ve bunu koruma imkanının kolay olmayacağı varsayımı göz önüne alınmıştır. Bu noktada; çoğunluk kararlarının veya çoğunluk iradesinin hata yapabilirliği irdelenmektedir (Schmidt: 185-186).

Eleştirel Demokrasi Kuramının dayandığı ikinci bir eleştiri, bu kuramın temsilcilerinden biri olan Claus Offe'in analizlerinde ortaya çıkmaktadır. Offe'in Eleştirel Demokrasi Kuramın temel tezlerini şu şekilde özetlemiştir; Demokratik anayasal devletin siyasal irade oluşturan kurumları, siyasal isteklerin koşulsuz iletilmesini teminat altına almamaktadır. Devletin işleyişi esas itibarıyla sadece bir istikrara problemine veya daha çok riskli istikrar problemleriyle ilgili olan ve aynı zamanda devletin bizzat kendi çıkarıyla uyumlu olan konulara tepki gösterir. Bu durum, özellikle genel olan ve statü gruplarına bağlı olmayan sermaye ve iş gücünden yararlanma sürecinde işlevsel öneme sahip olmadıkları için çatışma yeteneği olmayan ve ütopyik olarak tarihsel sistem sınırlarını aşan, bu bakımdan pragmatik müzakere anlayışı kurallarına fazla riayet etmeyenler için geçerlidir (Schmidt:186-187).

3.5. Müzakereci Demokrasi Kuramı

Genel olarak bakıldığında, İkinci Dünya Savaşından bu yana karmaşık modern demokratik toplumların üç kamusal yararı güvence altına almaya çalıştıkları görülmektedir; Meşruiyet, ekonomik refah ve tutarlı bir kolektif kimlik duygusu. Karmaşık demokratik toplumlarda meşruiyetin, ortak ilgi alanını oluşturan konular hakkında herkesin katıldığı özgür ve kısıtlamasız kamusal müzakereden kaynaklanması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ortak ilgi alanına giren meseleler hakkında kamusal bir müzakere alanı, demokratik kurumların meşruiyeti açısından büyük önem taşımaktadır (Benhabib, 1999:102-103).

Müzakereci demokrasi modelinde, bir yönetim biçiminde kolektif karar alma süreçleri açısından meşruiyete ve rasyonelliğe ulaşmanın gerekli koşulu; söz konusu yönetim biçimindeki kurumların, herkesin ortak çıkarı olarak görülen, özgür ve eşit bireyler arasında rasyonel ve adil biçimde yürütülen kolektif müzakere süreçlerinden kaynaklanmak üzere düzenlenmelidir. Müzakereci bir demokrasi modelindeki genel ilkeler, herkesin üzerinde anlaşacağı normların, yani genel davranış kurallarının ve kurumsal düzenlemelerin geçerli olduğu söylenebilen anlaşmada şu özellikleri taşıyan bir müzakere süreci olmalıdır (Benhabib:105);

- Böyle bir müzakereye katılımı eşitlik ve simetri normları uygulanmıştır; konuşma edimleri başlatma, soru sorma, sorgulama ve tartışma açma bakımından herkes aynı fırsatlara sahiptir.
- Herkesin bizzat söylem usulünün kuralları ve bunların uygulanma ya da yürütülme tarzı hakkında dönüşlü savlar ortaya atma hakkı vardır. Dışlanan kişi yada grup, önerilen söz konusu normdan dolayı olumsuz etkilendiğini gerekçeli olarak gösterebildiği sürece, baştan konuşmanın gündemini ve katılımcıların kimliğini sınırlayan kurallar yoktur. Bazı koşullarda bu, demokratik bir topluluğa mensup yurttaşların kendi ülkelerinde, sınırlarında veya komşu topluluklarda yaşayan ve yurttaş statüsü taşımayan kişilerle, onları etkileyecek meseleler söz konusu ise, fiili bir konuşma içine girmeleri anlamına gelmektedir.

Müzakereci demokrasi kavrayışı siyasal gerekçelendirme ideali çerçevesinde oluşturulmuştur. Müzakereci bir demokrasi bu ideali kurumsallaştırır. Müzakereci görüşte yalnızca bir siyaset biçimi olmayan demokrasi-eşit yurttaşlar arasında gerekli katılım, birlik oluşturma ve ifade koşullarını sağlama yoluyla- özgür tartışmayı kolaylaştıran bir toplumsal ve kurumsal çerçevesidir; ayrıca rekabete dayalı düzenli seçimler, tanıtım koşulları, yasal denetim vb. araçlarla siyasal iktidarın duyarlılığını ve sorumluluğunu sağlayacak bir çerçeve oluşturarak kamusal iktidarı kullanma yetkisini böyle bir tartışmaya bağlamaktadır (Cohen, 1999:146-147).

Görüldüğü gibi müzakereci demokrasi anlayışı; kişileri müzakereye dahil etme ve ortak yarar ilkeleri kapsamında, eşit siyasal hakları destekler bir tavır içindedir. Bu tür haklar diğer temel hakları korumaz, ancak makul bir biçimde

ortak yararı geliştirecek şekilde ortak çıkarları ileriye götürmek için bir araç görevi görür.

Young, çıkara dayalı demokrasi modeliyle müzakereci model arasında bir karşılaştırma yaparak, müzakereci demokrasi kuramcılarının genellikle kendi görüşlerinin çıkara dayalı demokrasi modeliyle karşı karşıya getirildiğini ileri sürdüklerine değinir. Çıkara dayalı demokrasi modelinin savunucuları, demokrasiyi öncelikle insanın tercihlerini ve taleplerini ifade etmesini oluşturma ve bunları bir oyla tescil etmesini sağlayan bir süreç olarak görürler. Demokratik karar almanın amacı, hangi liderlerin kuralların ve politikaların en fazla sayıda insana en iyi şekilde hizmet edeceğine karar vermektir; bunun için de her birey kendi çıkarlarını tanımlar. Demokratik karar alma sürecinde, bireyler ve çıkar grupları kendi çıkarları olarak gördükleri şeylere en iyi hizmet edecek politikaları belirleyip onlara oy verirler; bunu yaparken aynı yönetim düzeyi içindeki öteki kişilerin de aynı şeyi yaptığını hesaba katarak çıkara dayalı demokrasi modelini eleştiren müzakereci görüş yanlıları, bu modelin irrasyonellik ve siyasal süreci özel bir bakış açısından anlama olarak algılamaları tarzına karşı çıkarlar (Young,1999:175).

Müzakereci demokrasi kuramı da diğerleri gibi çeşitli yönlerden eleştirilmiştir; bu eleştirilerden biri, demokrasi idealinin "halk tarafından" ve "halk için" şeklindeki yönlerine ortak önem atfedilirken, esasa ilişkin önemli gereklerin demokrasi kavrayışıyla bütünleştirilmesi sorunu yaratılması meselesidir. Ayrıca, müzakereci demokrasideki ortak temellerin, uygulamadaki anlaşmazlıklara karşı herhangi bir güvence sağlayamaması da eleştiri konusu olmuştur.

Müzakereci demokrasi, kuramsal ve uygulamaya yönelik olarak da eleştirilere maruz kalmıştır. Bu demokrasi tipinin, kapsamlı ve mantıklı bir diyalog şartlarını oluşturup oluşturamayacağı konusunda tereddütler bulunmaktadır. Ayrıca, müzakereci demokrasi sistemindeki bireylerin tartışmalara eşit katılımının tam olarak uygulanamayacağı tartışılmaktadır(Sitembölükbaşı, 2005:160).

Sonuçta müzakereci demokrasi modelinin, siyasette iktidar yerine bir akıl kavrayışını öne çıkardığı görülmektedir. Bu kuramda; politikalar, en güçlü çıkarlar galip geldiği için değil yurttaşlar veya onların temsilcileri gerekçeleri dinleyip eleştirdikten sonra birlikte onların doğruluğuna karar verdikleri için benimsenirler. Tüm bunlar da müzakereci demokrasi kuramının üstün yanlarıdır.

4. SONUÇ

Görüldüğü gibi, demokrasinin kavram olarak şartlara ve zamana göre değişebildiği buna göre de farklı kuramlara konu olduğunu kabul etmek gerekir. Kuşkusuz Demokrasi gibi bir kavramı ölçmek ve en iyi olanı bulmak kolay olmamaktadır. Bu gibi farklılıklar, o toplumun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartlar ve toplumsal aktörlerin değişikliğinden kaynaklanmaktadır.

Modern demokrasi kuramlarının dayandığı tezlerle bakıldığında, her birinin kendine göre olumlu veya olumsuz tarafları olabildiği gibi, uygulamada başarı şansının yine toplumdan topluma göre değişebildiği açıktır. Modern demokrasi kuramları “realist”, Normatif demokrasi kuramlarının “ideal” aksine uygulama şansı olan ancak hiç birinin tek başına başarılı olduğundan söz etmenin çok mümkün olamayacağı görülmektedir.

Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, otoriter yönetim biçimiyle demokratik yönetim biçimi arasındaki farklılıkta ortaya çıkmaktadır. Demokrasi kuramlarına göre değişebilen, demokrasi tipi ne olursa olsun önemli olan demokrasinin varlığından söz edebilmek için gerekli olan asgari şekil şartları dışında uygulama da ortaya çıkan demokrasinin temel ilkeleridir. Demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinden olan özgürlük “düşünce özgürlüğü” hiçbir biçimde göz ardı edilemeyeceği gibi eşitlik denilince de “sosyal eşitlik” var olduğu sürece bu ilkeler işlev kazanabilir. Yine aynı biçimde bir toplumda siyasal temsil ve siyasal katılım ilkeleri toplumdan topluma değişemeyecek kadar önemli dahası Demokrasiyi var eden şartlardır. Haklar söz konusu olduğu zaman demokratik yönetim biçiminde en öne çıkan kavram olan insan hakları demokratik yönetimlerde kuşkusuz en önemli yere sahiptir. Sonuçta hangi demokrasi biçimi söz konusu olursa olsun, demokrasiyi var eden bu temel ilkelere ne kadar çok yaklaşırsa o kadar çok demokratik yönetim biçiminden bahsedilebilir.

KAYNAKLAR

BENHABİB,SEYLA (1999). “Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru: Demokrasi ve Farklılık-Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması”, Çev: Zeynep Gürata ve Cem Gürsel, Wald Yayınları, İstanbul, ss.101-140.

BOLAY, S.HAYRİ (1990). Felsefi Doktrinler Sözlüğü. 5. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

COHEN, JOSHUA. (1999). “Müzakereci Demokraside Usul ve Esas”, Demokrasi ve Farklılık-Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması”, Çev: Zeynep Gürata ve Cem Gürsel, Wald Yayınları, İstanbul, ss.140-174.

DIAMOND, LARRY and PLATTNER, MARC F.(1995). Demokrasinin Küresel Yükselişi, Çeviri: Türk Demokrasi Vakfı, içinde: Mark F. Plattner, “Demokrasi Anı”, Yetkin Yayınları, Ankara.

EBENSTEIN, WILLIAMM. (2001). Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri, Çev:İsmet Öz, 2. Baskı, Şule Yayınları, İstanbul.

ERDOĞAN, MUSTAFA. (1999). Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

GÖZLER, KEMAL. (2001). Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa

GRUICKSHAK, PETER. (2009). "e-Petitions: democracy and partisipation" <http://spartakan.wordpress.com/2009/06/22/democracy-participation-and-e-petitions>, Erişim Tarihi: 22.06.2009.

HABERMAS, JURGEN. (2002). Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak, Siyaset Kuramı Yayınları, Çev:İlknur Ak, YKY Yayınları, İstanbul.

KEMPSKI, JURGEN. (1997). "Siyaset Felsefesi", Günümüzde Felsefe Disiplinleri, Çev: Doğan Özlem, İnkılap Kitapevi, İstanbul, ss.475-509.

MOUFFE, C-LACLAU. (1992). Hegemonya ve Sosyalist Strateji, Çev: A. Kardam ve D. Şahiner, İstanbul, ss.65-73.

ÖZBUDUN, ERGUN. (1989). Türk Anayasa Hukuku. Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş, Ankara.

SCHMIDT, ANFRED G. (2002). Demokrasi Kuramlarına Giriş, Çev: M. Emin, Köktaş, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.

SELÇUK, SAMİ. (1999). Demokrasiye Doğru, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

SİTEMBÖLÜKBAŞI, ŞABAN. (2005). "Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi" İ.İ.B.F. Dergisi (10), ss.139-162.

SARTORI, GIOVANNİ. (1993). The Theory of Democracy, Chatham House, London.

ŞAYLAN, GENÇAY. (1981). Çağdaş Siyasal Sistemler, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:192, Ankara.

TANİLLİ, SERVET. (1990). Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş, 6.Baskı, Say Yayınları, İstanbul.

YOUNG, IRIS MARISON. (1999)."İletişim ve Öteki: Müzakereci Demokrasinin Ötesinde", çev: Zeynep Gürata ve Cem Gürsel, Dünya Yerel ve Demokrasi Akademisi Yayını, İstanbul.